

KIUSAAMISEN EHKÄISEMINEN PIHTIPUTAAN VARHAISKASVATUKSESSA

Kiusaamisen ehkäiseminen Pihtiputaan varhaiskasvatuksessa

Kiusaaminen on tietoista ja toistuvaa pahan mielen aiheuttamista toisille. Pienten lasten parissa keskiössä on sen ennaltaehkäisy. Kaikki lasten väliset riidat ja konfliktit eivät ole kiusaamista. Pienten lasten kohdalla kiusaamis-sanana käyttöä vasta harjoitellaan. Kiusaamista voi olla lasten mielestä esim. vahingossa tapahtunut tönäisy, leikkiin mukaan haluaminen, leikkiminen lelulla, jonka toinen haluaa. Tarkoitus ei siis ole pohtia, oliko joku teko ihan oikeaa kiusaamista vai ei, vaan on varmistettava, ettei näistä teoista pääse kehittymään kiusaamista.

Pienet lapset harjoittelevat itsehillinnän, moraalin, empatian ja aggression hallinnan taitoja ja niiden oppiminen vaatii aikaa ja sitkeää ohjausta. Siksi rangaistuksiin perustuva kiusaamisen kitkeminen ei sovellu pienten lasten pariin. Varhaiskasvatuksessa voidaan estää ja ehkäistä kiusaamisen kaltaista negatiivisen käyttäytymisen syntymistä. Se edellyttää johdonmukaista kiusaamisen vastaista työtä. Kiusaamisen ehkäisyn keinot pienten lasten kohdalla löytyvät työyhteisöstä ja siellä tehdyistä tilanteen mukaisista pedagogisista ratkaisuista.

Jokaista lasta on kohdeltava varhaiskasvatuksessa tasapuolisesti ja lapsen persoonallisuutta on kunnioitettava. Varhaiskasvatuksen tulee olla lapselle hyvä paikka: siellä voidaan estää ja ehkäistä kiusaamisen kaltaisen negatiivisen käyttäytymisen syntyminen. Se kuitenkin edellyttää laadukasta toimintaa, koulutettua henkilökuntaa sekä tietoisuutta, osaamista ja johdonmukaista kiusaamisen vastaista työtä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään ja on tietoinen velvollisuuksistaan ryhmää ja toisia lapsia kohtaan.

Pihtiputaan varhaiskasvatuksessa pyrimme erilaisin keinoin ja tavoin ennaltaehkäisemään kiusaamista. Jokaiselle lapselle tehdään huoltajien kanssa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, lapsen vasu. Lapsen kehityksen ja oppimisen tueksi varhaiskasvatuksessa on käytössä kolmiportaisen tuen malli. Vasua päivitetään vähintään kerran vuodessa. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatussyksiköstä toiseen tai esiopetukseen huolehditaan tiedonsiirrosta.

Kasvatusyhteistyö lapsen huoltajien ja henkilökunnan välillä on ensiarvoisen tärkeää lapsen kehityksen tukemisen kannalta. Henkilökuntaa on koulutettu Lapset puheeksi -toimintamalli käyttöön. Koulutus antaa henkilökunnalle valmiuksia kohdata huoltajat myös vaikeissa asioissa, koulutusta järjestetään tarpeen mukaan. Pihtiputaan varhaiskasvatuksessa LP-keskustelu on systemaattisesti käytössä sovittuina ikäkausina ja sitä tarjotaan 1-, 3- ja 5-vuotiaiden lasten huoltajille sekä tarpeen mukaan.

Jokaiselle lapselle pyritään löytämään sopiva varhaiskasvatuspaikka, jossa huomioidaan lapsen kehitystaso ja erityistarpeet. Henkilökunnan ja huoltajien konsultoinnin ja lasten havainnoinnin tukemiseksi Pihtiputaalla toimii konsultoiva psykologi. Lisäksi teemme yhteistyötä neuvolan, puheterapeuttien, toimintaterapeuttien, koulun, sosiaalityön ja muiden lasta tutkivien ja kuntouttavien tahojen kanssa.

Mitä on kiusaaminen?

Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti ja joka on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön. Salmivalli (2003)

Kiusaamisen piirteitä ovat toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. Näitä piirteitä tarkastelemalla yhtä aikaa voidaan tekoja pohtia niiden kautta. Tarkastelun tulisi olla lapsen kokemuksesta, eikä teosta lähtevää, sillä lapset käsittävät saman teon eri tavoin. Yksittäiset teot eivät ole kiusaamista, mutta voivat johtaa siihen, että lapsi tuntee itsensä uhatuksi.

Fyysinen kiusaaminen:

- potkiminen
- lyöminen
- kamppaaminen
- töniminen
- esteenä oleminen
- vaatteiden repiminen
- nipistely
- pureminen
- kivien ja hiekan heittäminen
- leikkien sotkeminen

Sanallinen kiusaaminen:

- haukkuminen
- nimittely
- hännääminen
- lällättäminen
- ulkonäön kommentointi
- selän takana puhuminen

Psyykkinen kiusaaminen:

- uhkailu
- manipulointi
- kiristäminen
- ilveily, ilmeily
- poissulkeminen
- leikin sääntöjen muuttaminen
- selän takana puhuminen
- puhumatta jättäminen

Kiusaamisen ennaltaehkäisy

Henkilökunta:

- sitoutuu ryhmän tiimisopimuksessa noudattamaan yhteisiä käytäntöjä
- on siellä missä lapset ovat
- johdonmukaiset säännöt, joita kaikki aikuiset vaativat noudattamaan
- on valppaana ja tietoinen siitä, mitä lapsiryhmässä tapahtuu
- ennakoi ja puuttuu ajoissa lasten riitoihin ja ristiriitatilanteisiin
- luo turvallisen ympäristön, jossa jokainen kokee tulevansa nähdyksi ja kuulluksi. Huono ja jännittänyt ilmapiiri aikuisten kesken tarttuu väistämättä myös lapsiin. Sen vuoksi myös työskentely aikuisten ilmapiirin hyväksi on tärkeää.
- tekee jatkuvasti työtä myönteisen me-hengen luomiseksi
- opettaa lapsia leikkimään toisten kanssa
- henkilökunnan jatkokoulutus ja uusien työntekijöiden ja sijaisten perehdytys
- rutiinit, kärsivälliset ja ohjaavat aikuiset

Lasten kanssa:

- hyvien käytöstepojen opettaminen
- omien tunteiden tunnistamisen opettelu
- itsetuntoa vahvistavat leikit
- sadut, joiden teemana on ystävyys, erilaisuus, ulkopuolisuus yms.
- toisten huomioon ottamiseen ja toveruuteen liittyvät teemat
- ryhmän jakaminen pienryhmiin ystävyysiteiden vahvistamiseksi ja uusien ystävien löytämiseksi
- yhteyttä luovat leikit, joissa opitaan tuntemaan toinen paremmin
- kiusaamisen tunnistamisen opettaminen
- kiusaamisen seurausten ymmärtämisen opettaminen

Huoltajien kanssa:

- luottamuksellinen, avoin ja säännöllinen kasvatusyhteistyö

Kiusaamisen ehkäisyyn tavoitteena on opettaa lapsille uusia ja erilaisia vuorovaikutuksen malleja. Seuraamuksia mietittäessä on otettava huomioon se, kuinka seuraamus edistää myönteisiä kokemuksia vuorovaikutussuhteista. Mietitään minkälaista tukea ja apua sekä kiusattu, että kiusaaja tarvitsevat ja voivat saada. Kiusaaja tarvitsee yhtä paljon aikuisen apua ja turvaa sekä empaattista kohtelua kuin kiusattu. On tärkeää, että aikuinen paneutuu lapsen tarpeisiin ja taustatekijöihin ja syihin miksi hän käyttäytyy huonosti. Aikuisen tehtävä on pyrkiä muuttamaan lapsen toimintatapoja ja luomaan hänelle positiivisen vuorovaikutuksen kokemuksia.

Riitojen selvittely ja kiusaamiseen puuttuminen

Riitojen selvittämiseen kuuluvat muun muassa kompromissien tekeminen, oman mielipiteen esille tuominen ja muiden mielipiteiden kuunteleminen. Siihen tarvitaan kuitenkin aikuisen apua ja aktiivista ohjausta. Jo olemassa olevien kiusaamistilanteiden selvittäminen on aina aikuisen vastuulla, eivätkä lapset voi missään olosuhteissa ratkoa kiusaamistilanteita keskenään.

Kiusaamisen ehkäisyyn tai puuttumiseen ei ole yhtä tapaa, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin. Lasten leikin havainnointi on hyvä keino saada tietoa lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta, vuorovaikutuksen laadusta, vallankäytöstä, ryhmän dynamiikasta, kiusaamisen riskitekijöistä ja kiusaamisen muodoista. Torjutuksi tulemisen riskissä ovat sekä aggressiiviset, että ujut ja syrjäänvetäytyvät lapset sekä yksinäiset ja erityistä tukea tarvitsevat lapset.

Suhtautumistapoja lapsen käyttäytyessä aggressiivisesti:

- Pysäytä, siirry tarvittaessa lapsen kanssa rauhoittumaan muualle.
- Seurausten tulee olla reiluja ja ymmärrettäviä.
- Kerro mikä on sallittua, mikä ei.
- Asetu lapsen asemaan, vaikka hän olisi toiminut väärin.
- Selvitä lapselle tunteen ja toiminnan välinen ero
- Auta lasta tunnistamaan tunne sanoittamalla ja olemalla tilanteessa rauhallisesti läsnä.
- Auta lasta korjaamaan väärin tehty asia, ymmärtämään ja hyvittämään se.

Suhtautumistapoja, kun lapsi kokeilee rajojaan ja esittää vastalauseita:

- Vältä valtataistelua.
- Löydä hyvä tasapaino vaatimusten/seurausten ja joustavuuden välillä (milloin aikuinen voi luopua vaatimuksistaan).
- Pidä kiinni sovitusta.
- Höpötä ja hulluttele lapsen kanssa joskus.

Keinoja lapsen levottomuuden ehkäisemiseksi:

- Valmista lasta muutoksiin.
- Luo rauhallisia nurkkauksia.
- Vähennä lapsen stressiä tilanteissa, jotka aiheuttavat levottomuutta esimerkiksi kertomalla etukäteen tulevista tapahtumista.
- Mukauta toiminta sen mukaan, mihin lapsi on valmis.
- Rakenna myönteisyyttä.
- Ole kehokontaktissa, vaikka hieromalla lasta.
- Järjestä reipasta fyysistä tekemistä säännöllisesti esim. reipas liikunta ja pienet auttamistehtävät.

Hoida tunteenpurkaukset seuraavasti:

- Salli tunteenpurkaukset.
- Ole itse rauhallinen.
- Pidä lapsesta kiinni.
- Rohkaise lasta itkemään.
- Lohduta ja halaa.
- Juttele tapahtuneesta jälkeenpäin.
Folkeaan (1998), Cacciatore (2008)

Kiusaamistilanteiden selvittely

Kiusaamistilanteiden selvittely ei koskaan ole lasten välinen asia.

- kiusaamistilanteisiin puututaan aina välittömästi
- asiaan puutuu se aikuinen, joka on paikalla
- oman ryhmän aikuinen selvittää ja kertoo huoltajille, tarvittaessa (vakavammat tilanteet) näkijä voi olla palaverissa mukana
- jälkiselvittely hoidetaan aina omassa ryhmässä oman aikuisen kanssa
- keskustellaan kaikkien osapuolten kanssa
- aikuinen on mahdollisimman puolueeton
- pyritään näkemään lapsen toiminnan tarkoituksen
- huomioidaan lasten omat näkemykset ja omat ratkaisuehdotukset, autetaan lasta hyvittämään tekojaan
- jos lapselta vaaditaan anteeksipyyntöä, varmistetaan, että lapsi ymmärtää mitä hän pyytää anteeksi

Riitojen taustat selvitetään perinpohjaisesti

- riitojen jälkeen tilannetta seurataan ja sovitaan, miten seuranta järjestetään
- epäsuoraan kiusaamiseen puututaan heti, tapahtuma selvitetään ja keskustellaan
- aikuinen antaa esimerkkiä ja auttaa lasta leikkiin
- seuraamuksen tulee olla tasapuolinen ja oikeudenmukainen
- aikuisen tulee tietää mitä todella tapahtui, ennen kuin seuraamuksia voi tulla
- varmistetaan, ettei kyse ole väärinkäsityksestä
- seuraamukset ovat yksilöllisiä, joillekin riittää aikuisen katse, toinen tarvitsee aikalisän

Kiusaamisen ilmetessä kirjataan tapahtunut tilanne tarkkailua ja seurantaa varten

- jokaista lasta kuullaan erikseen, tarpeen vaatiessa yhdessä
- perheiden kanssa keskustellaan erikseen
- huoltajien keskustelu kirjataan vakavammissa tapauksissa ja huoltajat allekirjoittavat sen tarvittaessa
- pidetään seurantakeskusteluja (huoltajat, henkilökunta)
- pyydetään tarvittaessa apua veo/psykologi

Kiusaamisen ehkäiseminen on kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jossa yksilöt kannattelevat ja kunnioittavat toisiaan. Se tapahtuu opettamalla lapsille keskeisiä toisten kanssa toimimisen pelisääntöjä ja tapoja. Näytämme itse hyvää esimerkkiä käyttäytymällä ystävällisesti, kohtelemalla toisia hyvin ja puhumalla kannustavasti.

Kiusaamisen ehkäisyn tavoite on yksittäisen lapsen ja lapsiryhmän hyvinvointi. Se edellyttää tietoista pohdintaa sekä valintaa siitä, millaisessa ilmapiirissä haluamme lapsemme kasvattaa ja kasvavan. Aikuinen vaikuttaa tekemisillään, tekemättä jättämisillään, asenteillaan, eleillään, ilmeillään ja olemuksellaan siihen, millainen ilmapiiri hänen ympärilleen muodostuu.

Lähteet:

Laura Repo: Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy, Ps-kustannus 2015

Laura Kirves ja Maria Stoor-Grenner: Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa, Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010